

Nord/Sud: Desigualtats desiguals

Rosa DURÓ i SOLANELLES

Resum

Presentem de manera sintètica dos exemples de desigualtat. El primer és un flaix sobre la realitat de poblacions africanes obligades a deixar els seus domicilis de manera forçada, insuficientment atesos pels organismes oficials d'ajuda humanitària en comparació de persones refugiades de països del nord sobreateses, fruit de pressupostos desiguals. I un segon flaix en forma de preguntes on es planteja el risc de desigualtat que podria generar-se a Andorra, si les decisions públiques sobre el tema d'habitatge es duen a terme sense una visió transversal que consideri l'habitatge i la salut d'una manera integrada i com un dret humà bàsic i de qualitat per a tothom.

En els dos casos, volem recordar els marcs de referència de drets humans i de cooperació internacional essencials en el moment de debat sobre la integració d'Andorra a la Unió Europea i la funció important dels mitjans de comunicació en el tractament o no de les informacions que van configurant la opinió pública.

Introducció

En el seu informe de l'any 2022, l'organització no governamental Oxfam-Intermón assenjala que la desigualtat econòmica a escala mundial es dispara a nivells extrems fins a convertir-se en una amenaça per a l'existència i cohesió de les nostres societats, que obstaculitzen la nostra capacitat per acabar amb la pobresa, deterioren la política i posen en perill el futur del planeta.

Ja fa deu anys, que Oxfam va crear aquesta alarma al Fòrum Econòmic Mundial de Davos, dient que les quotes de desigualtat a escala global augmenten a un ritme trepidant. Des d'aleshores els ingressos del patrimoni d'una minoria molt rica han anat creixent i acaparant el retorn econòmic postcrisi financera alhora que la part més gran i pobra de població mundial va entrant en una deriva política, d'austeritat social i dificultat econòmica.

En els entorns de justícia global es comparteix una visió segons la qual les fortunes s'estan

beneficiant de les crisis provocades per la pandèmia de la covid-19 i per les diferents guerres geoestratègiques. Amb les crisis es genera inflació, augmenta el cost de la vida i s'incrementa de manera desbocada el preu dels aliments i de l'energia, i mentrestant, l'esclatxa de la desigualtat es va fent cada vegada més gran.

En relació amb els països del nord, dels entorns de justícia global, es creu que durant la crisi de la covid-19 la majoria dels governs han actuat correctament donant suport a les seves economies però tot just han pres mesures per garantir que els més rics no siguin els que acaparen els beneficis indirectes dels estímuls que s'han injectat en els diferents circuits econòmics dels països respectius.

Per atenuar aquestes desigualtats els països del nord i del sud treballen amb criteris i pressupostos desiguals. Als països del sud els sistemes fiscals (IRPF) són molt dèbils i moltes empreses multinacionals extractives que treballen al sud extraient (or, urani, petroli, zinc...) no compleixen amb el pagament dels impostos corresponents, cosa que és motiu de nombrosos conflictes com podem comprovar actualment al Níger o Burkina Faso.

Són conflictes complexos d'entendre pels nombrosos components que els provoquen i que una vegada instal·lats comporten el desplaçament de la població dins o fora del propi país, pressionats a abandonar casa, béns, feina, per salvar la vida.

Posem el cas de Burkina Faso que hem conegut directament, on des del 2021 més de 800.000 persones del nord del país **es troben greument desateses** malgrat trobar-se bloquejades per grups armats terroristes. Comparant-ho amb Ucraïna, on la població víctima de la invasió, és objecte d'una acció política impactant, ràpida i ben atesa, amb finançament abundant i una cobertura mediàtica àmplia, on els organismes d'ajuda humanitària encarregats de facilitar i coordinar l'ajuda són els mateixos: l'OCHA del sistema de les Nacions Unides.

Gràcies al Comitè Noruec de Refugiats (CNR) que ha fet la feina de calcular l'atenció a desplaçats a escala global, sabem que per cada dòlar recaptat per persona necessitada a Ucraïna el 2022 només es va recaptar 25 cèntims per persona necessitada a les zones de conflicte de Burkina Faso, extensible a tota l'Àfrica en general.

El finançament total del pla de resposta humanitària de Burkina Faso va ser de 339 milions de dòlars el 2022 per a 2 milions de persones desplaçades dins el propi país (800.000 en situació molt greu) dels 805 milions de dòlars sol·licitats a l'ONU. La resposta, per tant, només ha estat finançada en un 42 % (OCHA).

Actualment, Burkina Faso encapçala el primer país en el rànking dels països del món amb població desplaçada greument desatesa d'ençà que va començar la crisi interna, l'any 2018. Si tenim en compte el tractament mediàtic, i segons l'informe citat, l'any passat es van escriure 375.000 articles als mitjans de comunicació anglesos sobre les 10 crisis de desplaçament més desateses del món i en comparació es van escriure 1,98 milions d'articles en anglès sobre la crisi de desplaçaments per part de persones d'Ucraïna durant el mateix període. (meltwater) Actualment, el món té 10 crisis de desplaçament desateses però la crisi humanitària de Burkina Faso és i ha estat la crisi més greument descuidada de l'any 2022, cosa que demostra que la manera d'atendre les noves crisis per part del sistema d'ajuda humanitària no és equitatiu, i aquest mateix descuit s'ha constatat en anys anteriors a les crisis de desplaçats de la República Democràtica del Congo, Veneçuela, el Sudan, el Camerun, Mali, Etiòpia, Burundi i El Salvador.

Andorra i Burkina Faso tenen una experiència de més de vint anys de durada amb cooperants andorrans i és prioritat geogràfica al pla rector de la convocatòria de cooperació del Govern, però no s'han mobilitzat recursos d'urgència ni tampoc per part de cap ONG humanitària del país cap a la població desplaçada d'aquest país africà, cosa que sí que ha succeït amb la població desplaçada d'Ucraïna. És un exemple de desigual atenció que justifiquem per la proximitat o per la llunyania però que no podem justificar des d'un marc de respecte als drets humans, en què tota persona és considerada igual a una altra, amb els mateixos drets i deures amb independència del seu origen o color de la pell.

El segon exemple és sobre la desigualtat al voltant de les condicions de l'habitatge situant-nos en l'Andorra post-covid-19. Aquí ens fem preguntes més que no pas aportar respostes, i ens basem en dades d'estudis de països veïns que extrapolem a Andorra.

A Andorra, la gestió de la covid-19 va ser considerada un exemple: es van congelar els preus dels lloguers, el Govern va comunicar diàriament amb la població, es va negociar un pla de reducció del lloguers comercials amb els propietaris... Es van activar els ERTO, però ens volem preguntar sobre si la mesura del confinament residencial va tenir efectes negatius en la salut de les persones a causa de la qualitat de l'habitatge.

L'OMS, en la seva comissió de Salut i Habitatge, alerta que un 30% dels habitatges nous i recentment rehabilitats tenen característiques associades a l'aparició de símptomes que creen malestar a la salut de les persones a causa de la seva deficient construcció i d'una deficitària qualitat de l'ambient dels espais interiors.

La qualitat dels materials de construcció, els contaminants químics, les olors provocades per gasos i vapors, el soroll, l'espai marquen l'afecció dels habitatges, sense oblidar el factor de l'entorn físic i comunitari del lloc on se situa l'habitatge, tots elements importants que determinen el nivell de salut de la població.

Fem un SOS sobre aquest tema, desitjant que els nous edificis recentment adquirits pel Govern per a la construcció d'habitatge públic incorporin criteris de qualitat pensant en la salut i evitant alhora la *guetització* residencial d'aquests habitatges, que corren el risc de trencament de la cohesió social si no es combat des de l'inici amb polítiques transversals i programes d'habitatge i salut comunitària.

En segon lloc ens volem fixar en els problemes de salut que pateixen les persones confrontades a la inseguretad residencial, que és un problema creixent segons l'informe del raonador del ciutadà d'aquests dos darrers anys. Viure en situació d'inseguretad residencial provoca problemes de salut en general i també de salut mental a causa de l'assetjament que comporta la reclamació dels lloguers (saig), la pressió que augmentaran els preus del lloguer de l'habitatge, la incertesa de no saber on anar a viure i de no saber si es podrà pagar... Són mesures de pressió que s'exerceixen sobre la població més vulnerable que agreuja i augmenta la desigualtat de condicions per una vida digna dins el país.

A Andorra, extraïem de les xifres oficials sobre pobresa de l'any 2022 que unes 13.419 persones viuen diferents graus de pobresa (el 17,2 % de la població), de les quals estímem que un 30% podria estar vivint inseguretad residencial (comptant infants, adolescents, joves, dones, homes dels quals una part important són famílies monoparentals).

En la majoria de casos, aquestes persones no tenen arrelament al país o venen d'una

immigració recent, són de classe social treballadora, tenen poc suport familiar, disposen de poca xarxa social, viuen en nuclis amb els habitatges de pitjor qualitat,...

En paral·lel, creix la construcció d'habitatge d'origen especulatiu, no pensat per respondre a la manca d'habitatge com un dret humà sinó com un bé de mercat. D'ençà del 2020 ha augmentat considerablement el sector immobiliari, amb unes transaccions del 47,8% l'any 2021, i ha augmentat també el comerç de luxe i les empreses de la construcció. Com a colofó de fons, recentment els promotors immobiliaris del país generen mesures de pressió al Govern perquè descongeli els lloguers de l'habitatge.

Els diferents actors econòmics, polítics i socials intervenen cadascun amb la seva escala de valors i generen un model cultural i de convivència en què de vegades una part de la població no es reconeix amb l'altra. Dins aquest model comunicatiu, juntament amb les poques xarxes de suport dels uns i les moltes dels altres, es generen uns estils de vida des d'unes condicions vitals molt desiguals que és d'on surten els factors intermedis que actuen com a determinants de la desigualtat en salut, i en què són el tipus de treball i l'habitatge els factors més importants, seguits dels factors globals intangibles, resultat de la combinació de les polítiques socials, urbanístiques i econòmiques que es realitzen en un territori concret.

El factor de desigualtat lligada a la salut encara és més palesa a països del sud on també es dona el fenomen de l'acaparament de terres urbanes capturades per les elits polítiques. Es tracta d'empreses internacionals d'acaparament de terres, que operen indistintament al territori. A Ouagadougou, capital de Burkina Faso, creixen el mateix tipus de torres que a Singapur, Dakar o Escaldes-Engordany mentre en aquestes ciutats augmenten les bosses de pobresa i els governs semblen incapaços d'aturar-la. Segons una dada d'Ecosoc del 2022, l'any 2025 el dèficit d'habitatge afectarà més de 440 milions de persones. Habitat-ONU reconeix no estar resolent els objectius de posar fi a la pobresa urbana i combatre les desigualtats, tan reclamades per l'Agenda 2030.

I acabem aquestes dues "pinzellades al voltant de la desigualtat" conscients que només la podem combatre fent créixer l'equitat si posem la nostra mirada en la dignitat de les persones i des de la justícia global que actua tant en el pla global com local, amb l'ajuda d'unes institucions públiques que assumeixin el seu rol regulador i garant de l'equitat, i des d'una societat civil compromesa que organitzi fòrums d'estudi i debat com els que any rere any organitza la Societat Andorrana de Ciències junt amb uns mitjans informatius compromesos amb el gust per la veritat.

Moltes gràcies,

Rosa Duró i Solanelles,
treballadora social

Annex

- La riquesa dels mil milionaris s'ha duplicat els darrers deu anys i acaparen gairebé 6 vegades més riquesa de la que acaba en mans del 50% més pobre de la població.
- De cada 100 dòlars de la riquesa generada els darrers deu anys, 54,40 dòlars han anat a parar a mans de l'1% més ric de la població, mentre que el 50% més pobre tan sols ha perdut el 0,70%.
- Des del 2020, per cada dòlar de la nova riquesa obtinguda per persona pertanyent al 90% més pobre, un mil milionari es reemborsa 1,7 milions.
- Segons el Banc Mundial, en el moment més cru de la pandèmia la pèrdua d'ingressos del 40% més pobre de la població mundial va ser el doble que les pèrdues del 20% més ric, i la desigualtat d'ingressos a escala global va augmentar per primera vegada en dècades.
- L'1% més ric de la població mundial posseeix el 45,5% de la riquesa mentre que la meitat més pobre tan sols disposa del 0,75% total en termes percentuals.
- Només 81 persones multimilionàries posseeixen més riquesa que el 50% de la població mundial.
- 10 persones multimilionàries posseeixen més riquesa que 200 milions de dones africanes en conjunt.

Bibliografia

- Informe Oxfam *Una economia al servei de l'1%*, 2022.
Inseguretat residencial i salut. Agència de Salut Pública i Càritas Barcelona, 2016.
Comitè de Determinants Socials de la Salut de l'OMS.
Informe del Comitè Noruec per als Refugiats, 2022.